

Klods Hans

Nr. 2 · Juni 2021

Tema: Mor

Mor er den bedste i verden

I Kim Fupz Aakesons billedbog *Mor* (1998) går jeg-fortælleren – en lille fyr, hvis mors begejstring ved mad jeg vist godt kan tillade mig at betegne som lidt *udover det sædvanlige* – på jagt efter en ny mor, fordi han har fået nok af at have sådan en mor, han ikke kan have med sig nogen steder, uden at hun fortærer alt det spiselige (!), der befinder sig i hendes omkreds. En dag beslutter han sig således for at banke på døren hos den nye nabodame, der indvilliger i at være hans nye mor, på den betingelse at han skal kalde hende "Mor". Intet problem, tænker han – men da vores lille fyr skal sige tak for mad til sin nye mor (efter at de har indtaget et perfekt velafbalanceret og nærende måltid), kan han til sin forskrækkelse kun få M-ord som "Mos" og "Mappe" over sine læber. Så han må sige farvel igen og skynder sig derpå hjem i sin (rigtige) mors trygge favn – fordi, indser han: Der kan kun være én mor, og det er hans Mor!

Mor lader os altså vide, at lige meget hvor hårdt vi end prøver, så kan vi ikke løbe fra vores ophav. Og den fortæller os, at måske er hende dér mor egentlig helt ok, hvis bare vi giver hende en chance. Ja, måske er hun endda den bedste i verden, hvis man er så heldig.

Moderskabet er et eviggyldigt tema og en udtømmelig kilde af mystik og fascination. Og som med alt andet, der optager os mennesker, afspejles dette i kunsten – og her går børnelitteraturen bestemt ikke fri. I dette nummer af *Klods Hans* har vi således sat os for at blive klogere på, hvem hun er, hende mor, som hun fremstilles i dagens såvel som i tidligere tiders børnelitteratur. Hvilke(n) rolle(r) indtager hun? Hvad fortæller det om det barnesyn, der anlægges i den børnelitteratur, der skrives i dag – ikke mindst i sammenligning med førhen? Og hvad kan det sige os om vores samtid? Ingen mor uden (en) far, så han får selvfølgelig også et par ord med på vejen i dette nummer. Far er nemlig gået hen og blevet en særdeles populær herre i børnelitteraturen i de sidste par år.

Den perfekte mor findes næppe, og dagens børnelitteratur gør et exceptionelt godt stykke arbejde i at fremstille hende i al sin kompleksitet – med alle sine fejl og mangler, evigt gode intentioner og vidunderligt varme favn, der altid står åben, hvis man skulle få brug for at løbe hjem igen.

Caroline Bruhn-Jensen

Caroline Bruhn-Jensen
Redaktør

Tema: Mor

Den allestedsnærværende, den utilstrækkelige, den idealistiske MOR
Side 6

Det, der er så appetitligt med et begreb som MOR, er, at der er så mange forventninger, så mange forestillinger, så mange traditionelle dyder, man kan drille, twist, respektere, udfordre.

Den onde stedmor
Side 16

Fem skarpe til Kim Fupz Aakeson
Side 12

Klods Hans
Nr. 2 · Juni 2021

- 4 **Nyt og noter**
- 5 **Mød den nye bestyrelse**
- 6 **MOR**
Af Lærke Skærlund
- 10 **Mor som bogblogger, inspirationskilde og litterær figur**
Af Kathrine Bach Pachniuk
- 12 **Fem skarpe til Kim Fupz Aakeson**
Af Caroline Bruhn-Jensen
- 14 **Sakset fra Bogbotten.dk**
- 15 **Fra børnehøjde**
Af Cecilie Bogh
- 16 **Den onde stedmor**
Af Eline Mørch Jensen
- 20 **Far – den gode, den onde, den sjove og den grimme!**
Af Søren Fano
- 24 **Arbejdsværelset – med Lars Kramhøft**
Af Cecilie Bogh
- 26 **Mit hjerteblod**
Af Birgitte Reindel
- 27 **Vibeke Stybe (1922-2021)**
Af Nina Christensen
- 28 **Til minde om Louis Jensen**
Af Tina Sakura

Klods Hans udgives af
Selskabet for Børnelitteratur,
IBBY Danmark

info@ibby.dk
www.ibby.dk
facebook.com/ibbydenmark
facebook.com/IBBY.Europe
facebook.com/ibby.international
facebook.com/ibbynordic

Redaktion
Caroline Bruhn-Jensen (redaktør)
Kasper Købke (billedredaktør)
Amanda Sandegaard
Cecilie Bogh
Eline Mørch Jensen
Lærke Skærlund
Grafisk design: Peter Waldorph
Forsideillustration: Mette-Kirstine Bak
Tryk: LaserTryk

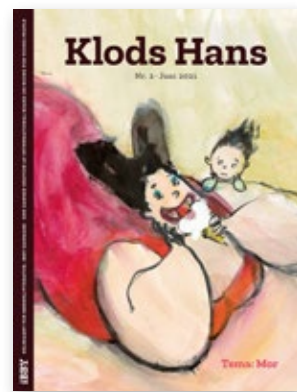
Bestyrelse
Birgitte Reindel (formand)
Cecilie Bogh (næstformand og kasserer)
Betina Falsing
Bjarne W. Andresen
Caroline Bruhn-Jensen
Gro Vase
Janne Hejgaard
Kasper Købke
Lærke Skærlund
Søren Fano
Tomas Björnsson (suppleant)

Medlemskab (inkl. abonnement)
Private kr. 300,-
Pensionister/studerende kr. 225,-
Institutioner kr. 700,-

iBBY DANMARK | Selskabet for Børnelitteratur

Forsiden på dette nummer af *Klods Hans* er tegnet af Mette-Kirstine Bak og stammer fra Kim Fupz Aakesons billedbog *Mor* (Gyldendal, 1998).

Til minde om Louis Jensen

Den 4. marts 2021 mistede Danmark en stor forfatter, nemlig Louis Jensen. Han blev 77 år gammel. På bagsiden af dette nummer af *Klods Hans* mindes og hylder vi det menneske, Louis Jensen var, med en tekst skrevet af forfatter Tina Sakura.

Vibeke Stybe (1922-2021)

Med sit livslange engagement i børnelitteratur satte Vibeke Stybe sine spor, ikke mindst som formand for IBBY Danmark 1979-1984. Den 3. marts 2021 gik hun bort. Læs Nina Christensens nekrolog på s. 27.

FOTO: C. HELLE/GALLIMARD

Jean-Claude Mourlevat vinder ALMA-prisen 2021

Den franske forfatter Jean-Claude Mourlevat modtager ALMA-prisen 2021. Han bliver af juryen kaldt en "glimrende fornyer af eventyr-traditionen", som kombinerer gamle dyder og nutidig virkelighed. Læs mere på alma.se.

Til ALMA-prisen 2022 genindstiller Selskabet for Børnelitteratur, IBBY Danmark vores dygtige kandidater fra sidste år: forfatter Marianne Iben Hansen og illustrator Charlotte Pardi.

Mød den nye bestyrelse

På generalforsamlingen 18. marts 2021 blev der valgt en ny bestyrelse i Selskabet for Børnelitteratur, IBBY Danmark. Er du nysgerrig på, hvem vi er, kan du lære os lidt bedre at kende her eller læse en mere udfoldet beskrivelse på ibby.dk/bestyrelsen.

Birgitte Reindel (formand)
Uddannet lærer og skolebibliotekar. Har arbejdet i folkeskolen siden 1988. Formand for PLCF, den faglige forening for skolebibliotekarer, siden 2013 og for Skriverprisudvalget under Undervisningsministeriet siden 2014.

Cecilie Bøgh (næstformand og kasserer)
Lærer, master i børnelitteratur, læsevejleder og uddannet på Forfatterskolen på Børnelitteratur. Forfatter til en lang række undervisningsmaterialer samt enkelte børnebøger. Har arbejdet som underviser i mange år og arbejder nu som forlagsredaktør på Gyldendal Uddannelse.

Betina Falsing
Uddannet bibliotekar DB og master i både børnelitteratur og børne- og ungdomskultur. Arbejder i det faglige liv med alle aspekter af bibliotekarfaget, hvor henvendelsen er målrettet børn og unge og de involverede voksne.

Bjarne W. Andresen
Lærer, pædagog og master i børnelitteratur. Litteraturredaktør og boganmelder på paedagogen.dk og støttepædagog på en folkeskole.

Caroline Bruhn-Jensen
Bachelor i dansk og cand.mag. i moderne kultur og kulturformidling. Arbejder til daglig med undervisningsmateriale til grundskolens danskundervisning hos Gyldendal Uddannelse.

Gro Vase
Uddannet i dansk og journalistik. Arbejder som børne-

kulturformidler på Glostrup Bibliotek med særligt fokus på læselyst hos de ældste skolebørn og anmelder børne- og ungdomsbøger og podcast for *Jyllands-Posten*.

Janne Hejgaard
Uddannet lærer. Har siden 1980 levet af at være forfatter og foredragsholder. Har udgivet både fagbøger og romaner, især til børn, og har eget forlag.

Kasper Købke
Billedkunstner og foredragsholder, der tegner hyperrealistiske og store værker. Har gennem mange år arbejdet aktivt for at udbrede tegning og kreativitet til børn og unge.

Lærke Skærlund
Bachelor i retorik og kandidat i moderne kultur og kulturformidling med profil i kønsstudier. Har arbejdet som højskoleunderviser og slår nu sine folder som børnekulturformidler ved Biblioteket Frederiksberg.

Søren Fano
Oprindeligt uddannet som lærer, cand.pæd. og master i børnelitteratur og tidligere lektor i dansk ved VIA UC. Forfatter til en lang række artikler og bøger om børne- og ungdomslitteratur.

Tomas Björnsson (suppleant)
Uddannet som illustrator fra University of Wolverhampton og kandidat i visuel kultur. Arbejder med kunder fra både Danmark og udlandet, hvor han blandt andet laver bogillustrationer, bogomslag m.m.

Birgitte Reindel

Janne Hejgaard

Cecilie Bøgh

Kasper Købke

Betina Falsing

Lærke Skærlund

Bjarne W. Andresen

Søren Fano

Caroline Bruhn-Jensen

Tomas Björnsson

Gro Vase

FOTO: ADAM SUND

Og vinderne er ...

Det blev for nyligt offentliggjort, at Kulturministeriets Forfatterpris for børne- og ungdomsbøger i år går til Adam O. for den illustrerede roman *Den rustne verden del 3. Ukrudt*, mens Karoline Stjernfelt modtager Illustratørprisen for sin grafiske roman *I morgen bliver bedre 2. Dronningen*. Vi ønsker stort tillykke! De øvrige nominerede til Forfatterprisen var Anna Jacobina Jacobsen for *Spurv* og Zakiya Ajmi for *Vulkan*, mens de nominerede til Illustratørprisen var Louise Thrane Jensen for *Havesaksen* og Lars Kramhøft for *Noget frygteligt er altid lige ved at ske*. Læs mere på slks.dk/kum-priser.

Den allestedsnærværende, den utilstrækkelige, den idealistiske MOR

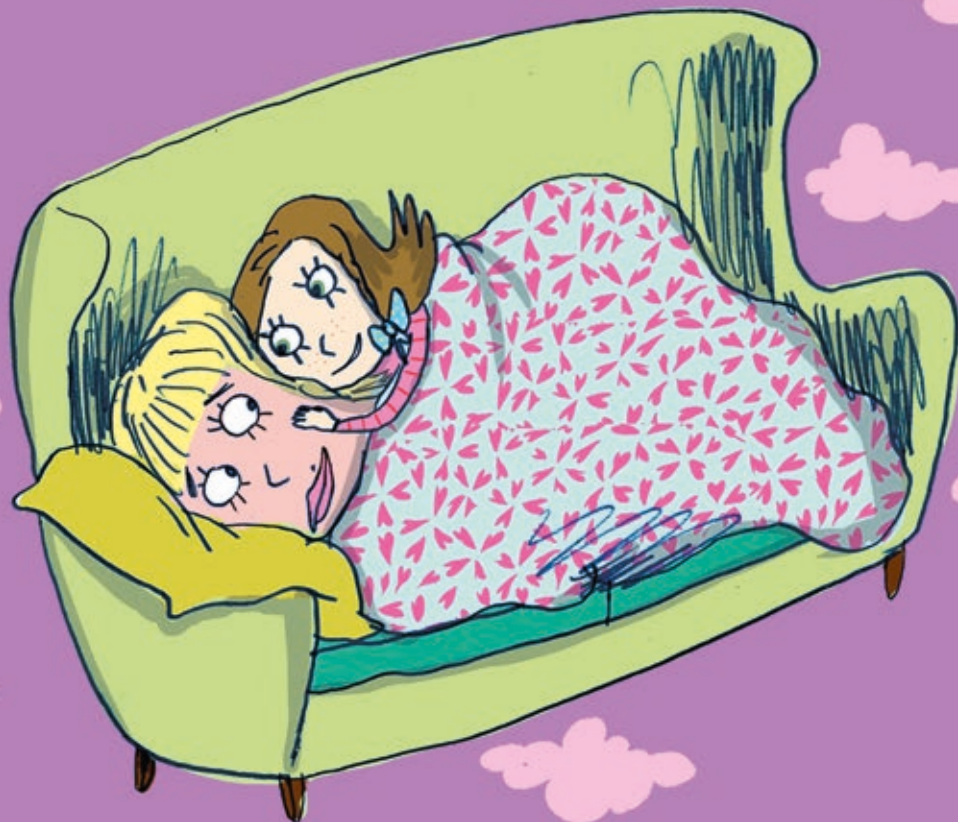

ILLUSTRATION: RASMUS BREGNHØI

De fraværende mødre har i nogle år været et tema i kulturjournalistikens analyse af moderskab i børnebøger. Men hvilke forestillinger om moderskab, kvinder og barndom kommer til syne, hvis vi tager de øvrige mødre under lup? I denne artikel skal vi på tur gennem børnelitteraturens fortid, nutid og fremtid for at se lidt nærmere på hende dér mor.

Af Lærke Skærlund, børnekulturformidler

Børnelitteraturens mødre har narrativt set haft flere formål. Hvis Askepots mor eksempelvis ikke var død, ville Askepot ikke være blevet placeret i rollen som underkuet tjenerinde og senere endt som fin prinsesse – med hjælp fra prinsen på slottet, naturligvis.

I fortællinger til børn gennem 1900-tallet og frem til i dag finder vi også fraværende mødre – og fædre – hvis fravær netop har til formål at sætte barneprotagonisten fri til at udforske verden og finde sin egen plads, men også til at skubbe til normerne for de voksnes autoritære verden. Pippi Langstrømpe er stjerneeksemplet på dette, men også i fx Ole Lund Kirkegaards elskede fortællinger er børnene adskilt fra de voksnes erfaringsverden. Dermed er de også sat fri til at inspirere barnet, som læser bogen, til selv at bruge sin fantasi og ikke lade sig stoppe af de voksnes kedelige normer, vaner og regler.

Med barnet som kernemodtager in mente kan man godt tilgive alle de forfattere, som gennem tiden har skrevet mødrene ud af historierne

for at give plads til børnene. Men hvad siger skildringen af de tilstedeværende mødre så om den generelle opfattelse af kvinder og mødre gennem tiden?

Den allestedsnærværende mor

Vi begynder i 1762, hvor den schweizisk-franske filosof Jean-Jacques Rousseau udgav værket *Émile*. På denne tid var børnedødeligheden høj, bl.a. på grund af mangelfuld viden om hygiejne og om, hvordan man drog omsorg for børnene. Rousseau appellerede i værket til kvinderne om at drage omsorg for deres børn og introducerede sågar begrebet *moderkærlighed*. Hans belæg var, at moderskabet er noget særligt *oprindeligt* og ikke mindst *naturligt* for kvinder.

Ifølge Louise Schiøtt, som har skrevet speciale om det moderne moderskab, har fænomenet eller myten om den altopofrende mor og den stærke moderkærlighed siden Rousseau haft stor betydning for den vestlige opfattelse af moderskab, hvor mor tildeles en altafgørende betydning for barnets livsbetingelser og fremtidsudsigter. Måske af den

grund finder vi fra småbørnslitteraturens begyndelse i romantikken stort set kun barnet i selskab med netop mor.

Ifølge professor i børnelitteratur Nina Christensen ser vi eksempler på denne særlige "naturlige" forbindelse mellem mor og barn i en lang tradition af billedbøger. Det tidligste eksempel er (måske) *Hvorledes dagen gaar for Lille Lise* af Lorenz Frölich fra 1863, som omtales som den første moderne danske billedbog. Her følger læseren Lise fra morgen til aften, kun i selskab med sin mor.

Hvis vi spoler tiden frem til 1930'erne, begynder vi at se formfornyende billedbøger og andre småbørnsbøger, som også forholder sig kritisk til det samfund, de beskriver. Nina Christensen forklarer: "I 1930'erne vinder reformpædagogikken og forestillingen om det mere selvhjulpne barn frem. Der træder begge forældre sådan set i baggrunden. Og barnet træder ind på scenen som den, der egentlig er centrum i sit eget liv."

Som noget nyt får barnet nu en smule frihed til selvudfoldelse – dog stadig inden for de rammer, de voks-

”

Med barnet som kernemodtager in mente kan man godt tilgive alle de forfattere, som gennem tiden har skrevet mødre ud af historierne for at give plads til børnene. Men hvad siger skildringen af de tilstedeværende mødre så om den generelle opfattelse af kvinder og mødre gennem tiden?

ne sætter. I 1970'erne sker der igen noget interessant i forholdet mellem børn og voksne i børnelitteraturen, idet vi ser eksempler på, at forholdet skildres mere ligeværdigt: Børnene må forstå, at det også er svært at få det hele til at hænge sammen for den voksne. Dette spejler den skepsis mod autoriteter, som generelt hersker på denne tid.

Forholdet mellem børn og voksne – og traditionelt set særligt forholdet mellem barn og moder – i litteraturen afspejler på tværs af tid dermed de grundlæggende forhandlinger, der sker i og omkring barnet udenfor bogen, forklarer Nina Christensen: "Nogen bestemmer. Hvordan bestemmes? Og hvordan har barnet på én gang ret til og mulighed for at få indflydelse på sit eget liv, og hvordan er det også et individ, der har brug for omsorg?"

Den utilstrækkelige mor

I dagens børnelitteratur ser vi en tendens til, at børn og voksne skildres som mere ligeværdige – eller at den voksne sågar indtager pladsen som den ufornuftige eller den, som har brug for barnets hjælp. Som Nina Christensen påpeger, er der især dukket nogle interessante faderskikkelser frem, eksempelvis i Sallys far-serien, forfattet af Thomas

Brunstrøm og tegnet af Thorbjørn Christoffersen, og *Poul og far*-bøgerne af Andreas Bræstrup Kirstein med illustrationer af Rasmus Bregnhøj. Som et spejl på samfundet og kulturen, hvor faderen tilskrives større og større rolle i forældreskabet og i familien, træder faderen i børnebøgerne også frem.

Hvad angår fremtidens børnebøger, spår Nina Christensen da også, at vi kommer til at se flere bøger, som repræsenterer konceptet "familie" på flere forskellige måder, end tilfældet er i dag. Vi kan allerede se nogle eksempler på dette i Lars Daneskovs *Æggedreng* (2020), Karla Nor Holmbäcks *Vores fantastiske forskellige familier* (2020) og *Mormor & Mormor* af Rebecca Bach-Lauritsen (2020). Der er ingen tvivl om, at dette er og skal blive et nyt og spændende kapitel i historien om børnelitteraturens mødre og mammaer, fædre og pappaer.

Samtidig bliver mor ved med at være et spændende spejl på vores opfattelser af moderskab, kvinderoller og barndom. Vi finder stadig en fraværende mor i den samtidige børnelitteratur, men nu er hun forsvundet ned i sin telefon eller på arbejde som i Alberte Windings serie om Betty og Andreas Bræstrup Kirsteins bøger om *Pia Linda* og

mor, begge illustreret af Rasmus Bregnhøj.

I *Pia Linda og mor i zoo* (2016) følger vi Pia Linda og mor i zoologisk have. Pia Linda elsker dyr, men må desværre ikke få en hund for sin åh så fornuftige mor. Men i zoo går det så som så med morens fornuft og overblik. Telefonen ringer nemlig konstant. Det er arbejdet. Og mens mor taler i telefon, morer Pia Linda sig alene. Pia Linda er tillidsfuld, nysgerrig og har tro på egne evner i sin udforskning. Det er faktisk først, da hun selv kommer i tanke om mor, at hun igen dukker op – i desperat samtale med en dyrepasser. Gensynsglæden er stor – i hvert fald fra mors side – og dyrepasserer beder Pia Linda om at passe bedre på sin mor en anden gang.

Pia Linda bliver her den kompetente i forholdet mellem hende og mor. Hun får helt eksplicit tildelt ansvaret, selvom det burde være omvendt. På den ene side kan vi se historien som en kritik af utilstrækkelige og telefonafhængige forældre. På den anden side er det – nøjagtig ligesom tidligere i den børnelitterære historie – morens fravær, som betyder, at Pia Linda sættes fri til at opleve verden, møde nye børn og forholde sig kritisk til de andres ageren.

I *Betty elsker mor* (2014) er Betty

for syg til at gå i børnehave. Mor taber i sten-saks-papir og skal blive hjemme fra arbejde for at passe en noget skuffet Betty: "Betty ser på mor. Så begynder hun at græde. Hun er så varm inde i hovedet, og nu skal mor blive hjemme, og det plejer hun ikke. Det er forkert." Mor spørger ind til Bettys behov, men Betty vil bare have, at mor tager kontrol over situationen. Til sidst bliver mor ked af det over sin egen utilstrækkelighed, og Betty trøster mor og putter hende. Da far kommer hjem og råber "Hvordan går det med den syge?", må Betty tysse på ham: "Hun er lige faldet i søvn. Godt, hun blev hjemme i dag." Man får fornemmelsen af, at far plejer at påtage sig den omsorgsgivende rolle hjemme hos Betty. Da mor i sin desperation må give fortabt overfor den rolle, må Betty tage over. Her ser vi altså et eksempel på, at det ligeværdige forhold mellem børn og voksne, som voksede frem i 1970'ernes børnelitteratur, også har overlevet frem til i dag.

Den idealistiske mor

Fra et kønsperspektiv er det forfriskende med litterære fædre, som også er primære omsorgsgivere og væsentlige figurer i børnenes liv. Men hvad betyder det for mødre som litterære karakterer, og hvilken

”

Hvad nu hvis de (fysisk og mentalt) fraværende mødre i børnebøgerne i dag er ude for at realisere deres drømme, ambitioner og idealer?

opfattelse af kvinder og mødre genskabes og forstærkes i disse værker?

På den ene side kan man argumentere for, at det, at mødre "gemmes væk", er et udtryk for, at mødre er kedelige og kun garant for alvor, grænser og pylren. De giver med andre ord ikke noget til historien på samme måde som fx

Sallys far. Men man kan også anskue det fra en anden vinkel. Hvad nu hvis de (fysisk og mentalt) fraværende mødre i børnebøgerne i dag er ude for at realisere deres drømme, ambitioner og idealer? Det er fx tilfældet i norske Maria Parrs *Tonje Glimmerdal* (2009), hvor vi møder en uhyre interessant moderskikkelse. Som læser får man at vide, at mor er "ude at rejse", og man forventer ikke, at hun træder ind i historien. Men det gør hun! Et par gange kommer hun hjem fra sit arbejde med at kortlægge isen, som smelter i Grønland. Moren er simpelthen splittet mellem sin familie og sine ambitioner – sine idealer og ønsker om at bidrage med noget godt i verden.

I både ungdoms- og voksenbøger findes der masser af kvinder, som på grund af moderskabet har måttet opgive at realisere deres drømme. Tonjes mor er ikke sådan én. De fraværende mødre i dagens børnelitteratur peger måske netop på, at moderne forældre står i dilemmaet mellem familie og personlige drømme. Det er én side af sagen og en helt anden og vigtig diskussion. Men på den anden side har piger – såvel som drenge – fået mere nuancerede, strittende og uperfekte mødre at spejle sig i.

Mor som bogblogger, inspirationskilde og litterær figur

Kathrine Bach Pachniuk er børnebibliotekar ved Københavns Biblioteker og blogger på Instagram-kontoen @bibliotekat om livet med børn og bøger – på godt og ondt. Her udfolder og udfordrer hun tre gange begrebet "mor" i børnelitteraturens kredsløb.

Af Kathrine Bach Pachniuk, børnebibliotekar og blogger på Instagram-kontoen @bibliotekat

Mor som bogblogger

På Instagram ser man en overvægt af kvindelige bogblogger – især når det kommer til børnelitteratur. Man kan kun gisne om hvorfor, men som børnebibliotekar ser jeg en skarp tendens til at undervurdere drengene som læsere helt fra starten.

Vi går ud fra, at drenge ikke gider at læse, allerede fra de er ganske små, og vi ender med at gøre dem en bjørnetjeneste i vores litteraturformidling både i skolen, på biblioteket og i hjemmet. Vi har enten opgivet på forhånd, eller også tør vi ikke at udfordre og stille krav til dem, hvorfor vi kun præsenterer dem for tynde bøger med action og tjubang-handlinger. Der er da også et imponerende hul på hylderne, når det kommer til følsomme drenge, der fx gerne vil læse bøger om venskab og den første kærlighed, uden at det samtidig skal handle om fodbold eller gaming eller indeholde falde-på-halen-humor. Det betyder, at mange drenge aldrig opdager, hvad litteraturen kan gøre for dem. Hvordan den kan røre os og få os til at føle os set. Og får man ikke den oplevelse, er der måske mindre grund til at dele sine læseoplevelser.

Vil vi se flere drenge og mænd dele deres læseoplevelser, skal vi

måske starte med at skue indad og overveje, hvilken litteratur vi præsenterer dem for og hvordan.

Mor som inspirationskilde

Noget af det, der ofte trækkes frem fra læsevaneundersøgelser, er mor som en stor inspirationskilde for børns læsning. Men hvorfor mor frem for far? Igen kan det hænge sammen med de forventninger, vi har til drengene, men også med den rolle, vi tilskriver mor i familien. Læsning bliver "en blød værdi", noget kvinder gør.

Dog må jeg fremhæve, at de færreste forældre – uanset køn – er velbevandrede inden for børnelitteraturen. Både skolelærere og forældre får meget af deres inspiration fra bibliotekarer – enten fysisk på biblioteket eller digitalt. At mor som oftest er den, der opsøger inspirationen, kan dog også hænge sammen med ovenstående: at vi opdrager drenge og dermed mænd til ikke at læse, og at de ofte ikke finder litteraturen vedkommende, fordi der ikke stilles samme krav til drenge og piger, når det kommer til læsning. Piger kan sagtens læse bøger med en dreng i hovedrollen, men drenge kan ikke læse bøger med

”

Et engelsk studie lavet i samarbejde med Birmingham University har blandt andet vist, at den mest brugte betegnelse for kvinder i børnelitteraturen er "mor". Men mor har sjældent betydning eller agens – udover sit fravær.

piger i hovedrollen. Piger kan sidde stille, mens drenge skal bevæge sig. Den slags stereotype opfattelser giver drenge mere frihed, men fastlåser dem samtidig i en rolle, som mange af dem ikke passer i.

Hvis vi vil se flere fædre tage aktiv del i deres børns læsning, skal vi starte fra bunden og stille samme krav til drenge, som vi gør til piger. Vi skal åbne op for de kasser, vi putter børn i, og vise, hvad litteraturen kan gøre for dem som mennesker med individuelle personligheder og interesser.

Mor som litterær figur

Ser vi på mor som figur i børnelitteraturen, brillerer hun – og forældre i det hele taget – ved deres fravær. En ren nødvendighed, hvis børnene skal kunne agere i fortællingen, for hvis en voksen greb ind, ville vi ikke se barnet som konfliktløsende og handlende. Men når der er forældre til stede, hvilken rolle spiller de så?

Oftede er de en del af konflikten eller problemet. Her er hverken mor eller far i sikkerhed fra forfatterens skarpe pen. I den realistiske genre sætter forfatterne gerne spot på de mentalt eller fysisk fraværende forældre. I den fantastiske genre er

forældrene ofte døde eller bortrejste og spiller kun en rolle som et savn eller et minde.

Her bliver mors rolle særligt interessant at se nærmere på. Et engelsk studie lavet i samarbejde med Birmingham University har blandt andet vist, at den mest brugte betegnelse for kvinder i børnelitteraturen er "mor". Men mor har sjældent betydning eller agens – udover sit fravær. Især i klassisk børnelitteratur, men også i nyere litteratur, bliver det at være mor en personlighed i sig selv, og mødre tillades sjældent mere end et enkelt personlighedstræk. Selv i bøger, hvor mor er dårlig til at være mor, får hun kun en enkelt ny facet, fx en psykisk sygdom eller en afhængighed. Mor er enten usædvanligt god og mild eller ond og egoistisk. Mødre portrætteres sjældent som facetterede, komplekse mennesker.

Det er heldigvis en tendens, der så småt er begyndt at blive gjort op med i nyere danske børnelitteratur, hvor mange mødre – og forældre generelt – kan nikke genkendende til eksempelvis Vitellos mor, der i høj grad gør krav på sin menneskelighed sammen med mor-rollen.

Ved siden af sit arbejde som børnebibliotekar driver Kathrine Bach Pachniuk Instagram-kontoen @bibliotekat, hvor hun blogger om især børne- og ungdomslitteratur til sine +7000 følgere.

Fem skarpe til Kim Fupz Aakeson

Af Caroline Bruhn-Jensen, redaktør

FOTO: ROBIN SKJOLDBOG

KIM FUPZ AAKESON (f. 1958) er uddannet manuskriptforfatter fra Den Danske Filmskole og forfatter. Siden sin debut som børnebogsforfatter i 1984 har han udgivet over 70 bøger til både børn og voksne. Han har gennem tiden vundet en lang række af priser, herunder Kulturministeriets Børnebogspris, Børnebibliotekarernes Kulturpris, Danmarks Skolebibliotekarforenings Børnebogspris, Allen-prisen og Gyldendals Børnebogspris.

1 Du har skabt nogle ret uforglemmelige mødre i dine bøger gennem tiden – her tænker jeg fx på Vitellos kølige, men altid kærlige, rødvinssiddende mor, den pinlige vampyr-mor Mona i billedbogen *Mig og min mor* og *Emilie og Emilies far* og selvfølgelig den madglade titel-karakter i din billedbog *Mor*. Hvad er der ved de mødre, der gør dem så interessante at skrive om?

Det, der er så appetitligt med et begreb som MOR, er, at der er så mange forventninger, så mange forestillinger, så mange traditionelle dyder, man kan drille, twist, respektere, udfordre – vi snakker Ødipus, Mor Er Den Bedste i Verden, H. C. Andersens fortælling om en moder, der vrister sit barn fri af Dødens greb, Jomfru Maria og så videre og så videre. Og så har vi alle sammen en mor i vores liv, på den ene eller den anden måde, det gør det jo bare nemt at relatere.

2 Apropos Vitellos mor ... Jeg læste et sted, hvor hun blev kaldt "en af de mest helstøbte, kærlige og troværdige portrætter af en mor, der findes i dansk børnelitteratur". Hvad (eller

hvem) inspirerede dig til hende?
Hæ, Vitellos mor læner sig tungt op ad en svigerinde, jeg havde engang, hun var mor til tre børn og havde en ret skøn, kontant, usentimental tilgang til opdragelse og moderskab. Når nogen råbte, at nogen græd, spurgte hun altid tilbage, om der var blod? Og hvis ikke, så var det nok ikke så slemt. Men der var en tigmom lige nedenunder den cool, ironiske overflade, så hun var lige til at nappe og rykke ind i rækkehuset ved ringvejen.

3 Når mange af dine mødre er blevet så ikoniske, skyldes det ikke mindst den visuelle legemliggørelse, som de mange dygtige illustratører, du har arbejdet sammen med, har sørget for. Gør du dig typisk mange tanker om, hvordan dine mødre skal se ud, inden de bliver vakt til live af en illustratør, eller hvordan foregår processen som oftest, når en mor skal tage form?

Teksten må meget gerne inspirere tegnerne til et look, en fysik, tøjstil, frisure, men jeg skriver på en fornemmelse, og det er sjældent synderligt konkret. I det hele taget synes jeg, der skal være plads til

illustratorens visioner i en billedbog. Et godt eksempel er Mette-Kirstine Bak, der tegnede *Mor* – hun lurede, at her var en kvinde, der ikke var det mindste flov over sit tårnhøje BMI og lagde ud på første opslag med *Mor* i catsuit, så er vi lissom i gang.

4 Gennem tiden har du også skrevet om mødre (og fædre), der af den ene eller den anden årsag er fraværende, som fx Williams mor i din billedroman *Jeg er William*, der er indlagt på psykiatrisk afdeling, og Mortens mor, som har drukket sig ihjel i din ungdomsroman *Pragtfuldt, pragtfuldt*. Er dette et emne, der ligger dig meget på sinde?

Det er i hvert fald en heftig størrelse, et ordentligt hul i den klassiske fortælling om en familie. Jeg er selv vokset op med en far, der ikke var der, altså virkelig ikke var der, og det bliver jo en ting, der definerer din familiesituation, og jeg kunne godt forestille mig, at de fraværende forældre i mine bøger bunder i den fraværende forælder i mit eget liv. Heldigvis fik jeg en super papfar, biologi er gudsketakovoglov ikke alt.

Det, der er så appetitligt med et begreb som MOR, er, at der er så mange forventninger, så mange forestillinger, så mange traditionelle dyder, man kan drille, twist, respektere, udfordre.

”

5 Kan vi forvente flere kærlige, skøre, strenge, fraværende og hvad de ellers er, disse mødre, i dine fremtidige (børne) bøger?

Mødre er helt sikkert kommet for at blive, på lige fod med fædre og resten af frugterne på stamtræet. Familien er bare en god kampplads for en forfatter. Du har ikke bedt om din familie, den er der alligevel hver eneste dag, og den er ikke så nem at gøre sig fri af eller komme af med, slet ikke for et barn. Det kaster bare mange muligheder for historier af sig.

Sakset fra Bogbotten.dk

Bogbotten.dk er et anmeldersite for nyere børne- og ungdomslitteratur med pt. mere end 1000 anmeldelser af alt fra pegebøger til ungdomsromaner. *Bogbotten.dk* lægger vægt på, at et værk ikke kun vurderes på baggrund af anmelderens smag, men også ud fra faglige kriterier, hvorfor anmelderne alle har en relevant faglig baggrund som for eksempel lærere og børnebibliotekarer. Sitet ejes af Selskabet for Børnelitteratur, IBBY Danmark.

Sallys far har mandeinfuenza
Af Thomas Brunstrøm og
Thorbjørn Christoffersen
40 sider
Carlsen, 2020
Målgruppe: 4+
Anmelder: Janus Neumann

"Sally-bøgerne er, hvad de giver sig ud for at være. Lige fremme, morsomme, små fortællinger for børn, der kan læses op på en godnatstund eller to. Langtidsholdbare klassikere er de nok ikke, men det er heller ikke et krav. Fortællinger om børns hverdagsliv med skøre forældre har for længst vist sig at være gangbare i børnelitteraturen, og sådan er det heldigvis stadig. Det genkendelige skaber glæde. Mere kompleks er verden heller ikke."

Hviskeleg
Af Morten Dürr og
Sofie Louise Dam
72 sider
Forlaget Plot, 2021
Målgruppe: 9+
Anmelder: Søren Fanø

"I *Hviskeleg* er vi i en 6. klasse, hvor Vera er bekymret for klassekammeraten Anna, der under hviskelegen hvisker: 'Min mor slår mig.' Vera forsøger at fortælle det til sine forældre uden, at der sker noget. Først da hun taler med sin farmor, kommer der skred i begivenhederne. [...] *Hviskeleg* er en bog, der kan give børn på mellemtrinnet mulighed for at tale om det, der er så svært at få sagt, men den er også en bog, der både på billedsiden, såvel som på tekstsiden, giver nok at samtale om og undre sig over. Den uskyldige hviskeleg skifter undervejs betydning, hvilket nok kan give plads til en god danskfaglig samtale."

Mormor & Mormor
Af Rebecca Bach-Lauritsen og
Charlotte Pardi
32 sider
Høst & Søn, 2020
Målgruppe: 4+
Anmelder: Søren Fanø

"Det er ikke alle børnebørn, der har to så skønne mormødre som vores dreng her. [...] *Mormor & mormor* er kort og godt en skøn fortælling i børnehøjde om det trygge, intime, frirum mange børn oplever hos deres bedsteforældre, og så er den samtidig en indføring i en regnbuefamilie. Billedbogen anbefales varmt til oplæsning. En oplæsning, der nok skal blive dialogisk helt af sig selv."

FRA BØRNEHØJDE

At blive en læser kommer ikke af sig selv

Flere læseundersøgelser har peget på mødrenes betydning for børns læsning. Men det kan bestemt også være far, der er udslagsgivende. Nor er ni år, og han læser mere end de fleste på hans alder. Flere end 1.500 følger med i hans anbefalinger, når han sammen med sin far lægger opslag op på Instagram-profilen [@norogfarlaeser](#).

Af *Cecilie Bøgh*, forlagsredaktør og master i børnelitteratur

Nor har læst tusindvis af bøger. Præcis hvor mange, har han svært ved lige at regne sig frem til. Men Nors far, Jakob Paulsen, etablerede Instagram-profilen [@norogfarlaeser](#), da Nor var tre år gammel, og siden har de lavet omkring 1.300 opslag og nok læst tre gange så mange bøger. Mindst! Så et par tusind er i hvert fald ikke helt forkert.

Nors far har altid læst meget med Nor og kunne se, hvad det gjorde for hans ordforråd lige fra 2-årsalderen. Og så var det, han tænkte, at de måske skulle prøve at inspirere andre. Nors far læste selv meget som barn, og det er den kærlighed til bøger, han gerne vil give videre til Nor – og

til andre: "Det dér med at sidde og bladere i en bog er vigtigt. Og hvis ikke du lærer det, så kommer det ikke af sig selv."

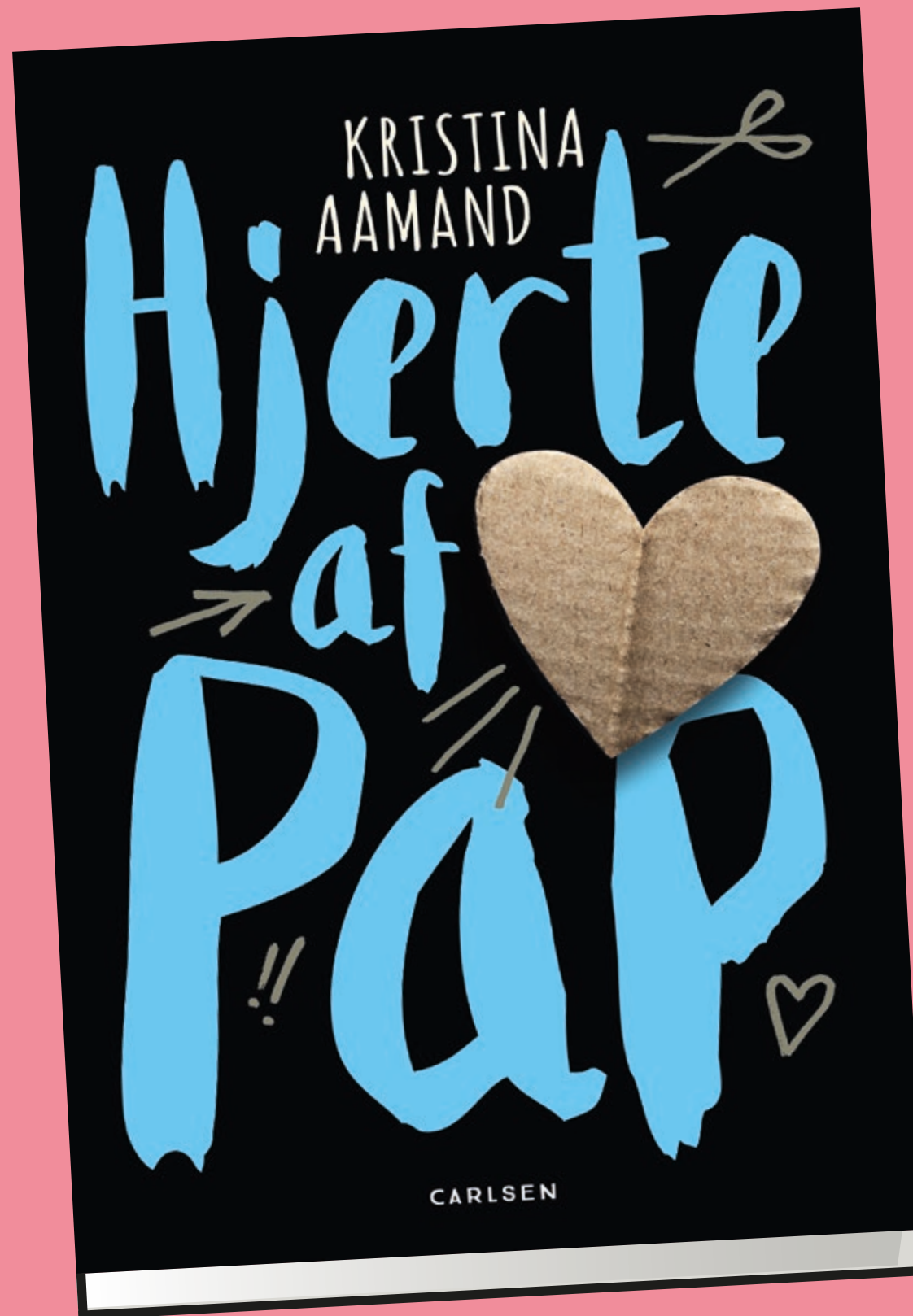
Nors far læser mange af bøgerne højt, selv om Nor efterhånden er en ret habil læser. Det giver et godt sammenhold, synes de begge. Ofte lytter mor med fra sofaen, og hun kan da også læse for Nor. Men det med bøgerne er mest noget, Nor og far har sammen.

Nor synes, det er sjovt at blogge om noget: "Vi gør det ikke så meget for at få følgere. Selvom det selvfølgelig er fedt. Men jo flere følgere vi har, des større chance er der for, at nogen af dem bliver inspireret." Og det synes Nor er det vigtigste. Han

plejer bl.a. at inspirere sin lærer ved at fortælle om særligt gode bøger, fordi hun også er skolebibliotekar og står for at købe bøger til skolen.

"Det fede ved at læse er, at man laver sine egne billeder i hovedet," fortæller Nor. For eksempel af hvordan personerne ser ud. Men ellers kan han godt lide spænding, tegneserier og bøger med fede tegninger. Når Nor bliver voksen, kunne han godt tænke sig at blive illustratør. Hans store idol er Jan Kjær. "Han laver nogle virkelig fede tegninger!"

Hvis illustratørdrømmen glipper, vil han måske gerne være robotingeniør. Under alle omstændigheder vil han blive ved med at læse.

Den onde stedmor

Kristina Aamand skriver sjovt og skarpt om at leve i en sammenbragt familie i serien *Hjerte af pap*. Og hun ved om nogen, hvad hun taler om: Hun er selv skilt, gift igen og mor til seks børn og stedmor til to bonusbørn.

Af Eline Mørch Jensen

Første bog i Kristina Aamands serie *Hjerte af pap*, om Sif på 13 år og hendes sammenbragte familie, udkom i 2019 på Forlaget Carlsen. Siden er der kommet fire mere, hvoraf den femte og sidste bog med titlen *Venter på dig* netop er udkommet.

Serien, som henvender sig til de 11-14-årige, følger Sif, som drømmer om, at hendes forældre finder sammen igen – og i øvrigt mener, at der burde være en lov mod skilsmisser og hårde straffe for damer, som kaster deres kærlighed på fædre. Udover at føle sig frustreret over forældrenes skilsmisse er Sif også splittet i en loyalitetskonflikt mellem sin forsmåede mor og sin forelskede far, hvorfor al hendes vrede naturligt vendes mod den onde stedmor, som jo er grunden til hele miseren!

Hvad er dine tanker bag 'Hjerte af pap' og behandlingen af dette konfliktstof i børnebøger?

"Konflikterne er der, og det skyldes, at alle har noget på spil. Min tanke var, at hvis vi kan forstå, hvordan verden ser ud gennem andres øjne, så bliver det lettere at føle empati. Det lyder nemt. Det er det ikke! Desuden var det virkelig vigtigt for mig, at børn og unge, som står i situationen, kan spejle sig i bøgerne," fortæller Kristina Aamand.

Hvad fik dig til at tage fat på temaet om den onde stedmor?

"Jeg var netop blevet gift for anden gang og opdagede, at jeg pludselig havde fået en label, som kom helt bag på mig. *Den onde stedmor*. Hvem fanden er hun? Jeg fik en identitetskrise. Hvordan var jeg pludselig blevet en ond kælling? Jeg gjorde jo bare, som jeg plejede.

”

Jeg var netop blevet gift for anden gang og opdagede, at jeg pludselig havde fået en label, som kom helt bag på mig. *Den onde stedmor*. Hvem fanden er hun? Jeg fik en identitetskrise.

Kristina Aamand

Jeg havde brug for hjælp, og Sif blev den terapeut, som matchede min forfatterøkonomi. Hun skulle vise mig, hvordan det kan være at være barn i en sammenbragt familie.

Gennem hendes øjne så jeg det hele i et nyt lys. Jeg hadede stadig min label og forsøgte at vaske den af mig, men nu forstod jeg i det mindste, hvad den var lavet af."

Skilsmisse set med barnets øjne

49-årige Kristina Aamand er opvokset på den københavnske vestegn som datter af en dansk mor og en palæstinensisk far – en dobbelthed, der har givet stof til flere af hendes børne- og ungdomsbøger. Udover at være forfatter er hun også uddannet socialrådgiver, sygeplejerske, yogalærer og sexolog og – pyha! – altså også gift for anden gang og mor til seks børn plus stedmor til to bonusbørn.

Som forfatter er hun kendt for sine indfølelse, varme og ofte humoristiske fortællinger om og til børn og unge, der bokser med tilværelsens små og store problemer, hvad angår alt fra forholdet til deres forældre, venner og kærester til seksualitet og identitet såvel som sociale og kulturelle normer.

Trods egne erfaringer med både skilsmisse og sammenbragte familier har Kristina Aamand ikke desto mindre lavet en del research til *Hjerte af pap*. Dels har hun talt med børn og unge, og dels har hun fulgt diverse forummer og debatter. Inspireret heraf er den fiktive karakter Sif vokset frem:

”

Nu er Sif ikke ligefrem Dalai Lama, og det er jeg ved Gud heller ikke. Så hun får lov til at skabe sig og gå lidt for langt.

Kristina Aamand

CRAZY

Kristina Aamand ved Roneklint ved Præstø i fristrikket poncho, som hun selv kalder for Stedmoderen (ordene crazy bitch er hønsestrikket på forsiden).

FOTO: SOPHIA UDDIN.

KRISTINA AAMAND (f. 1972) debuterede i 2007 med *Mødom på mode*. Beretninger om skik og brug blandt indvandrere, og i 2016 vandt hun roman-konkurrencen "Nye stemmer", som Forlaget Carlsen udskrev, med manuskriptet til den roste YA-roman *For enden af din pegefinger*, som udkom samme år. Siden har hun blandt andet udgivet bøgerne *Halal*, *Haram* og de fem bind i *Hjerte af pap*-serien.

I 2019 udgav Kristina Aamand sin første voksenroman *Sammenbragt* – en bog som også tager afsæt i udfordringerne ved at leve i en sammenbragt familie, men her set fra forældrenes – ikke altid lige voksne – perspektiv.

"Sif har en tendens til at se begrænsninger og til at hænge fast i fortiden. Hun kunne godt tænke sig at være den, der styrer skibet i den rigtige retning – aka hendes retning. Hvis bare stedmoren ikke var der, så ville hendes forældre finde sammen igen. Og så kunne de tage i Sommerland Sjælland, hoppe på trampolin og spise madder med hjemmelavet tunmousse.

Det er svært, når man er teenager og har minus rettigheder. Jeg forstår hendes vrede og indignation. Gu' faen er det da irriterende at være vedhæng i andres liv. Men kan man ændre eller styre andres følelser? Næ, man kan kun arbejde med sig selv og teste forskellige måder at være i det på. Valget står mellem at finde fem fejl ved andre mennesker – eller femten! – eller i at se det gode andre," mener Kristina Aamand og tilføjer: "Nu er Sif ikke ligefrem Dalai Lama, og det er jeg ved Gud heller ikke. Så hun får lov til at skabe sig og gå lidt for langt. Det har jeg hygget mig ret meget med."

Man må ikke være for glad

Du skriver meget morsomt – og lidt ondt – om de voksnes selvoptagethed, og om hvordan børnene nemt bliver overset. Men hvorfor retter Sifs vrede sig kun mod sin stedmor og ikke mod sin far?

"Ja, det er et godt spørgsmål. Hvorfor gør den det? Er det fordi, faren aldrig spiller nogen synderlig rolle i eventyret? Han er enten ude på togt, eller også er han død.

Det er nemmere at være vred på et menneske, man ikke kender så godt, end det er at være vred på sine egne forældre. Mere legalt. Man kan sige, at stedmoren bliver blindtarmen eller affaldscontaineren for alverdens skilsmissekrald," fortæller Kristina Aamand.

Sifs forsmåede mor fremstilles nu heller ikke i det mest flatterende lys. Hun sukker meget og er ret offeragtig, og Sif har ondt af hende – samtidig med at moren gør, hvad hun kan, for at drive kiler ind i forholdet til den onde stedmor. Men er det altid så svært, når far og mor går fra hinanden og finder nye partnere, eller kan skilsmisser ligefrem være lykkelige eller i det mindste uproblematisk?

"Det kan de da. Det er også et tabu. Man må ikke være for glad. Men der opstår nemt loyalitetskonflikter, hvor børn føler, at de skal kompensere. Jeg lader Sifs mor møde den store kærlighed, Kano-Torben, som åbner en verden af vandløb og solnedgange for hende for at vise, at det er svært at være et bittert offer, når man er i godt humør."

Dårlig hud og vorte på næsen

Kristina Aamand medgiver dog, at skilsmisser og sammenbragte familier oftest bliver problematiseret – også i børnebøgerne:

"Det er jeg selv medskyldig i. Mine bøger om Sif bevæger sig fra decideret lede og bræksmag i munden til accept og glæde. Og hverdag. Det er

faktisk den bevægelse, jeg selv har gjort i projekt familie version 2.0. Man kan godt elske børn, man ikke selv har født. Og man kan lave en familie."

Hvorfor er den onde stedmor en så interessant figur i dag?

"Jeg synes, at den dumme kælling er en interessant figur. Den sindsyge kost. Den mærkelige dame. Heksen. Alle de labels, vi kan finde til kvinder, der ikke opfører sig som forventet og ikke passer ind i kasserne. Hun kan lede os ind i de mørke rum, hvor alt det, vi ikke bryder os om ved os selv, men som findes, lyser op på displayet. Men i stedet for at acceptere de sider af os selv, så flytter vi dem over i en midaldrende kvinde med dårlig hud og vorte på næsen."

Kristina Aamand mener, at Sif og stedmoren har en masse til fælles: De vil begge gerne ses, accepteres og føle sig som en del af flokken. De er begge ramt af den nye virkelighed i en sårbar familiekonstellation, og så føler de sig udenfor.

"Men det bliver altså ikke bedre, når den anden smides af toget. At finde sin plads i livet handler om dig. De andre er ikke statister i dit show, og alle må klippe en hæl og hugge en tå, når foden skal mases ned i en sammenbragt model."

Brug for en syndebuk

Hvorfor har vi brug for stereotypen den onde stedmor? Er der behov for en syndebuk, når skilsmisse og opbrud gør livet for svært at bære?

"Ja, det tror jeg. Det har været

en interessant rejse for mig. Da jeg var 'den gode moder' til fem børn i en kernefamilie, kunne jeg ikke gøre noget forkert. Min moderkapital bugnede på trods af mit oprør mod AULA, at mine unger kom i skole iklædt fastelavnstøj, når det ikke var fastelavn, og at jeg hang på hovedet i en kæmpe gyngende for at stimulere blodcirkulationen, mens ungerne spiste müslibarer til morgenmad. Det var bare så sjovt og forfatteragtigt," fortæller Kristina Aamand og fortsætter:

"Da jeg blev stedmor, gjorde jeg det samme. Men pludselig var jeg verdens dårligste mor! Jeg var ikke blevet overrasket, hvis der lå en underretning fra de sociale myndigheder i posten. Jeg gik fra fantastisk til fæl – ene og alene på grund af en ændring i min civilstatus. Og for at det ikke skal være løgn, så slog min hud ud – som en manifestation på den ondskab, der voksede i mig."

Hvordan ser du forælderroller og familier fremstillet i børnebøgerne i disse år? Er der plads til forskelle?

"Hvem elsker ikke bøger om den sjove kernefamilie, hvor der er rigtig meget hurlumhej? Tju hej, hvor det går, og farmand faldt lige på halen. Så kan man smile sammen og have en rigtig hyggestund. Det er jo ikke så rart, når børnene kommer i dårligt humør lige før sengetid og har mareridt om, at mor og far går fra hinanden. Far til fire har ikke levet forgæves. Behøver jeg sige mere?"

Far

– den gode, den onde, den sjove og den grimme!

ILLUSTRATION: RASMUS BREGNHØI

Børnelitteratur afspejler altid den tid, den er skrevet i, både hvad angår barnesyn og litterære tendenser. I disse år portrætteres et højhastighedssamfund, hvor barnet er kompetent, køn(sroller) er et flydende begreb, og hvor der findes cirka 37 forskellige familiemønstre og sandsynligvis endnu flere måder at være far på. Her følger et par nedslag i far-litteraturen.

Af **Søren Fanø**, litteraturformidler

Min far var kun en rigtig mand i 10 sekunder, inden han blev slap som en ballon og forsvandt over alle bjerge.”

Sådan fortæller 12-årige Niklas i Jesper Wung-Sungs ”drengeroman” *Pelle Johns Engle* (2002). Niklas’ far er ikke alene om at være drønet ud af børnelitteraturen uden at efterlade sig meget mere end en sædcelle. Det gælder også for Kim Fupz Aakesons *Vitello* (der så gerne vil have en far (2008), men hvor Mor siger: ”Din far var en sjuft, så er det sagt” – hvortil Vitello som svar konstaterer: ”Når jeg bliver stor, skal jeg også være en sjuft”. Eller for Kathrine Assels figur Alvin i *Månen er en højtaler* (2017), der forestiller sig, at han en dag finder en flaskepost fra den far, han aldrig har kendt, og som jager ham via brugte kvitteringer udenfor Netto.

Far er på godt og ondt blevet en særdeles populær karakter i dagens børnelitteratur – måske ligefrem mere populær end mor? Han er i disse år til stede i bogtitler som *Sallys far*, *Poul og far* og *Mandfolk* – men hvem er han? Han fremstilles som sjov, pinlig, tænksom, sur, stærk, højtråbende, tålmodig, fraværende, gakket, en sjælden gang helt fantastisk – men også som fraværende og uempatisk og til tider ligefrem farlig og voldelig.

Fra kærlig til latterlig

Et godt sted at starte jagten på fædre er hos Astrid Lindgren, der selv havde et kærligt forhold til sin egen far, som var den, der lærte hende at fortælle historier. I hendes bøger har far tit hjertet på rette sted. I *Emil fra Lønneberg* (1963) er det den hysteriske og koleriske, men inderst inde omsorgsfulde far, der sender ”den forbistrede knægt” ud i ”snickarbo” med beskeden: ”Bare til du har tænkt lidt over dine skarnstreger, så du ikke gør det engang til”. Det rene, varme, bankende, maskuline hjerte finder Emil i gårdskarlen Alfred.

Nogle år senere møder vi i Astrid Lindgrens roman *Ronja Røverdatter* (1981) endnu en udadreagerende far i den mægtige røverkonge Mattis, der, på trods af sit barske ydre, bliver mere end blød om hjertet, når det drejer sig om datteren Ronja. Han fremstilles som en kompleks far, der kan føle vrede, sårbarhed, savn og kærlighed. I eventyret stikker Ronja af med Birk med mor Lovis billigelse, og da hun, efter mange overtalelser, forsøger, vender hjem, er det til en tårevædet fars overvældende kærlighed: ”’Mit barn,’ hviskede Mattis. ’Mit barn.’ Derpå råbte han med høj røst: ’Jeg har mit barn.’”

I Ole Lund Kirkegaards mesterlige fortællinger fremstilles forældrene

(og andre autoriteter) ofte som latterlige og verdensfjerne i både tekst og tegning. Børnene, derimod, er nysgerrige, umiddelbare og med lyst til at opleve og udforske verden.

I *Gummi-Tarzan* (1975) er Ivan Olsens far en typisk Kirkegaardsvoksen; nemlig en far, sønnen ikke rigtig kan bruge til noget. Ivan bliver mobbet i skolen, og når han kommer hjem og har fået buksevand, skælder far sin ”dumme og uduelige søn” ud. For som teksten siger:

”Hva’ er et mandfolk for et?” spurgte Ivan.

”Ja, et mandfolk,” råbte hans far.

”Et mandfolk er en, der kan tæve de andre.”

”Det kan jeg ikke,” sagde Ivan. ”Jeg kan overhovedet ikke tæve nogen.”

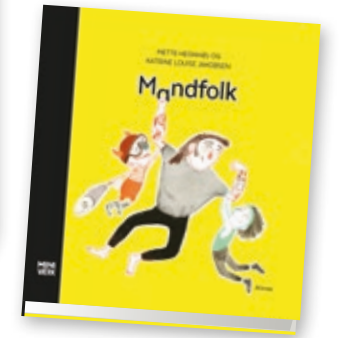
”Nej,” råbte hans far. ”Du kan slet ingenting, knægt. Du er en slem vatnisse.”

”Jahh ...” sagde Ivan Olsen. ”Det er jeg vel.”

”

Skal man kort karakterisere Sallys, Ringos, Pouls, Villys og Bønnes fædre, tegner der sig et billede af en knap så kompetent, velmenende klovn, som de stakkels mødre har gående rundt derhjemme.

Gunilla Bergström har siden 1972 skrevet og tegnet en nærmest uendelig række hverdagsfortællinger om *Alfons Åberg*, der bor alene med sin stille, piberygende (!) far, gemt i sweater og sutsko bag en avis. Mor hører man aldrig om, heller ikke som et savn eller en sorg. At der ikke er en mor i bøgerne, er ikke noget barnet tænker videre over, for Alfons og hans distraete og godmodige far har det rigtig godt sammen.

Når far er pinlig

Der er meget langt fra Alfons' far til Thomas Brunstrøm og Thorbjørn Christoffersens humoristiske billedbøger om *Sallys far* (2015-) til både børn og voksne, der holder alle fædres særheder og pinligheder i et jerngreb. Sallys far i de lidt for stramme jeans, heavy metal t-shirts og sin helt egen tilgang til opdragelse er ufrivilligt morsom. Han er barnlig, politisk ukorrekt og med en tendens til store overdrivelser, men karakteren er samtidig gennemsyret af klassiske kærlige far-træk, når han har mandeinfuenza, kringler julen eller tager på en (for ham) fed ferie.

Thomas Brunstrøms fortællestil kan karakteriseres som børnelitterær stand-up beregnet til at blive læst op og fyldt med humor, rytmisk sprog, godt flow og en god portion direkte tale. På billedsiden

understøttes fortællingerne kongenialt i Thorbjørns Christoffersens illustrationer, hvor personerne fremstilles som skæve og næsten satiriske, hvilket passer godt til fortællingen om den lidt skøre familie, hvor mor højst får en arm, en hårtot eller et ben presset ind i billedkanten.

I Matthias Sommers billedbog *Ringo må ikke få firkantede øjne* (2021) til samme aldersgruppe er drengen Ringo træt af at høre sin far med de firkantede øjne sige: "Du får firkantede øjne af at se så meget skærm!" Endnu mere træt bliver Ringo af de forslag, der vælter ud af faren, da han spørger ham, hvad han så skal lave, hvis ikke han skal kede sig ihjel. De gode ideer kommer far så med, mens fjernsynet kører i baggrunden med breaking news, og han lige tjekker sin telefon.

Ringo må ikke få firkantede øjne er sjov på en lidt gammeldags måde, selv om det er en aktuel fortælling om brug af mobil og iPad i børnelivet. Fortællingen vækker eftertænk-somhed hos voksenlæseren og skal nok afstedkomme en god snak om fædres brug af skærme. Ringos far fremstilles som Sallys, og som Sallys mor holder Ringos mor sig klogeligt i baggrunden, hvorfra hun iagttager begivenhederne med et lille diskret smil.

Et rigtigt mandfolk

Andreas Bræstrup Kirstein og Rasmus Bregnhøis serie om *Poul og far* har siden 2009 fortalt om far og søn, der sammen oplever lidt af hvert, i indtil videre syv billedbøger. Poul er en kompetent lille dreng med selvstændige meninger om, hvordan tingene bør være. Far bliver tit meget ophidset og rød i hovedet i samværet med Poul. De små historier viser genkendelige hverdagssituationer tilsat en tør humor, der appellerer både til børn og voksne. Sproget er mundret og enkelt, og det hele underbygges undervejs af Rasmus Bregnhøis tegninger af Poul med orange hår, dukken Pia Linda og så far, forvirret og med strittende hår, der passer som fod i hose til teksten.

Mette Hegnhøj og Katrine Louise Jakobsen får det sidste ord om fædre med deres lille finurlige fortælling *Mandfolk* (2020), der prøver at indfange, hvad en god mand – og far – er. Her er Bønnes håndværkerfar med skruemaskine, stormlighter og pytonslanger sat over for Villys akademiske slapsvansefar. Bønne hader værktøj, men det gør Villy ikke. Fortællingen giver et morsomt bud på det komplekse spørgsmål om, hvad et mandfolk er. Da det går helt galt, brøler Bønnes far og Villy et rigtigt mandfolkebrøl, for: "Rigtige

mandfolk får blodforgiftning" – "og træben." *Mandfolk* giver endnu et lidt pinligt billede af manden, som alle mænd helst ikke vil være eller stå ved.

Far, den velmenende klovn

Skal man kort karakterisere Sallys, Ringos, Pouls, Villys og Bønnes fædre, tegner der sig et billede af en knap så kompetent, velmenende klovn, som de stakkels mødre har gående rundt derhjemme, og som kan indsættes som en form for privat fritidspædagog eller dagplejefar, når der skal skrues op for underholdningen. De fem fædre er såmænd både sjove og velmenende, men måske er der snart brug for kærlige, mere alvorlige og kompetente primærpersoner i børnenes liv – også i litteraturen.

Den fraværende, autoritære patriark, som han fandtes i Knud Meister og Carlo Andersens *Janbøger* (1942-1964) eller i Gunnar Jørgensens serie om *Flemming og Kvik* (1918-1929) er i dag blevet afløst af en far, der tit bare så gerne vil være sammen med sine børn. Det gælder især i billedbøgerne til de lidt mindre børn.

Fædre har en større og mere nuanceret rolle i børnenes liv, men i eksempelvis Zakiya Ajmis utroligt gribende og stærke realistiske

ungdomsroman *Vulkan* (2020) er han den fraværende, voldelige far, ramt af posttraumatisk stresssyndrom, som mor og Anna må flygte fra. I Kim Fupz Aakesons forrygende *Pragtfuldt, pragtfuldt* (2015) er far den fordrukne mekaniker, der slår sin polske medhjælper ihjel, hvilket sønnen og han må komme overens med, mens han i Gro Dahle og Svein Nyhus' ekspressive billedfortælling *Vrede mand* (2011) er den voldelige far og ægtemand, der pludselig og uventet tænder af.

Vi har alle en far, uanset om han er fraværende, hjemmegående, død eller lige ved hånden. Sammenlignet med tidligere er far ikke længere en figur, der befinder sig i familiens periferi som et hårdtarbejdende skaffedyr, der svæver over mors husholdning som en mægtig autoritet og altid med det sidste ord. "Bare vent til far kommer hjem ...", som det lød i min barndom, når vi havde været uartige.

Fa(de)rrollen er i dagens børne- og ungdomslitteratur mere varieret end hidtil. Den kærlige, kompetente, omsorgsfulde og empatiske far har holdt sit indtog i barnet og den unges verden. Men han kan ikke helt komme af med sit fjollede, kiksede, og barnlige (!) klovneimage.

”

Sammenlignet med tidligere er far ikke længere en figur, der befinder sig i familiens periferi som et hårdtarbejdende skaffedyr, der svæver over mors husholdning som en mægtig autoritet og altid med det sidste ord.

- med Lars Kramhøft

Af **Cecilie Bogh**, forlagsredaktør og master i børnelitteratur

Forfatter, illustratør og tegneserieskaber Lars Kramhøft er født i Thisted i Nordjylland. Hans far var syg en stor del af hans barndom og døde, da Lars var teenager, hvilket satte sit præg på hans opvækst. Venner og fritidstilbud var der ikke mange af i Udkantsdanmark, så i stedet skrev, tegnede og læste han.

Farens fravær og den isolerede opvækst er blevet til en rød tråd i forfatterskabet, som ofte tematiserer unge mænds problemer med at finde deres plads i livet og i forholdet til det modsatte køn. Dette er også tilfældet for den autofiktive tegneserie *Noget frygteligt er altid lige ved at ske* (2020), som Lars Kramhøft for alvor brød igennem med sidste år, hvor han med lige dele alvor og humor tager fat på tabuiserede emner som maskulinitet, ensomhed og depression.

Lars Kramhøft har selv haft angst og depression inde på livet og er optaget af, at mange mænd lider i stilhed, fordi de har lært,

at "rigtige mænd" ikke må vise følelser eller beklage sig. Han er ligeledes interesseret i den til tider sprængfarlige vrede, mange mænd udvikler, og som blandt andet kommer til udtryk online, når debatten kommer ind på ligestilling:

"Jeg har set mange mænd – også unge – der har ondt i røven over feminisme og bliver ubehagelige overfor kvinder, for eksempel på nettet, uden at forstå, at feminisme også kan hjælpe dem med at bryde fri af de strukturer, vi som mænd ligger under for. Det kunne måske betyde, at vi holdt op med at se ned på de fag, der traditionelt bliver betragtet som 'kvindefag', og at vi fik nogle flere mandlige pædagoger og lærere, som så igen ville give drenge og unge mænd nogle flere rollemodeller," mener Lars Kramhøft.

Noget frygteligt er altid lige ved at ske var flere år undervejs. Fra de første tanker, over noget der kunne ligne forstudier til værket i udgivelsen *Dagbog fra Afgrunden* fra 2019, til den færdige udgivelse i 2020. Lars Kramhøft har tidligere arbejdet sammen med tegnere

som blandt andet Tom Kristensen, men i dette værk valgte han selv at tegne den meget personlige historie:

"Jeg ser egentlig mig selv som en forfatter, der både bruger ord og billeder. Jeg tegner for at fortælle en historie, ikke for at sidde og lave et enkelt flot billede. Men jeg elsker tegneserier og har bygget mit liv op omkring dem," fortæller Lars Kramhøft og fortsætter:

"Jeg kan ikke leve af at lave tegneserier, så jeg må tage andet arbejde også, men jeg ser det som en måde at finansiere arbejdet med tegneserierne på. Det er noget andet end penge, der er på spil for mig. Tegneserierne gav mig et sted at udtrykke mig og et holdepunkt i livet, da jeg som ung ikke havde meget andet. Senere blev det også igennem tegneserierne, at jeg fik venner og et tilhørsforhold. Havde jeg ikke haft noget af det, var jeg nok gået til bunds. Jeg ved, hvor meget en god historie kan betyde, især for et ungt menneske. Det kan være det, der holder dig gående en dag mere, en uge mere, et år mere. Derfor gør det mig også vred at læse dårlige tegneserier.

Jeg ved, hvor meget en god historie kan betyde, især for et ungt menneske. Det kan være det, der holder dig gående en dag mere, en uge mere, et år mere.

Det er ikke fordi, jeg tror, jeg selv er verdensmester, men jeg gør mit bedste, og jeg giver altid noget af mig selv."

I dag bor Lars Kramhøft i Hvidovre, og det er her, i hans lejlighed, at vi finder hans arbejdsværelse: "Det kan godt være en udfordring at klare sig som freelancer, især når man laver noget så lidt kommercielt, som det jeg gør. Selv har jeg ikke brug for mange penge, men det har været svært for mig at få en lejlighed, fordi bankerne ikke vil låne penge til folk som mig, og boligselskaberne vil have folk med fastansættelse og en høj løn. Man bliver faktisk set på som andenrangsborger."

Det er blandt andet jagten på en lejlighed, der har inspireret Lars Kramhøfts nyeste fortælling *Working poor*, der, udover at køre som stribe på Instagram, også er planlagt til at udkomme som et hæfte trykt med støtte fra Tegnerforbundet af 1919. Serien er et opgør med den romantiske forestilling om "den fattige kunstner" og kaster blandt andet lys over de menneskelige konsekvenser af boligmangel og stigende ulighed.

Lars Kramhøft (f. 1984) er forfatter, illustratør og tegneserieskaber, der siden sin debut i 2013 har tegnet og skrevet en lang række børne- og ungdomsbøger og tegneserier. I 2020 vandt han Danmarks største tegneseriepris, Pingprisen, i kategorien Årets bedste tegneserie for værket *Noget frygteligt er altid lige ved at ske*. Lars Kramhøft var for samme værk nomineret til Kulturministeriets Illustratørpris for børne- og ungdomsbøger 2021.

Mit
hjerter
blød

Da jeg var barn, elskede jeg at læse. Jeg drømte mig gennem børnelitteraturen til at være en anden, til at have et andet liv. Jeg var en hestepige, og min store drøm var at få en hest, der var min. Det fik jeg aldrig i virkelighedens verden, men hver sommer, når vi invaderede sommerhuset på Samsø, stod Gitte-bøgerne og ventede på mig, og så længe, jeg levede mig ind i denne verden, havde jeg først én og siden to heste.

Siden fik jeg arbejde i en børnehave, og jeg elskede at være den voksne, der læste op for børnene, fordi de gode bøger kunne tryllebinde dem. De var helt opslugte og ville ikke med hjem, hvis de blev hentet midt i oplæsningen.

Da jeg selv blev mor til én, to, tre børn, var bøgerne stedet, hvor vi kunne mødes på tværs af alder. Højtlesningen var de hyggeligste stunder, og det blev også det "værktøj", jeg altid kunne benytte, hvis et af børnene var kedede af det. Trøsten var, at vi alle kravlede op i dobbeltsengen og fik læst et par billedbøger, og da børnene blev større: et par kapitler i en længere børnebog. Nu er mine børn voksne, men højtlesningen kan vi stadig finde glæde ved.

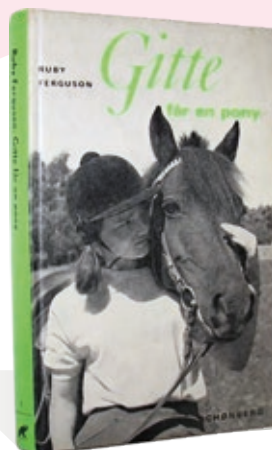
Som lærer har jeg også nydt at

læse højt for mine klasser. Dels er jeg overbevist om, at min glæde ved de gode bøger smitter nogle af børnene og giver dem lyst til mere, men jeg har flere bagtanker end det. I folkeskolen består hver klasse af nogle meget forskellige børn med nogle meget forskellige baggrunde, men gennem højtlesningen får børnene en fælles oplevelse og en mulighed for at spejle sig i bogens univers.

For nogle børn betyder det, at de ikke behøver at føle sig så alene med den hverdag, de har, når de i litteraturen møder andre med samme livserfaring. Måske kan de også finde troen på, at de selv kan være med til at bestemme retningen for deres liv. Og de mere privilegerede børn får en forståelse for, at børneliv ser meget forskellige ud – både inden for Danmarks grænser, og hvis vi kigger længere ud i verden. Gennem bøgerne bliver vi klogere på os selv og på hinanden – og vi får nogle oplevelser, vi ikke ellers havde fået.

Det vil være mig en stor fornøjelse, hvis jeg gennem mit arbejde som formand for Selskabet for Børnelitteratur, IBBY Danmark kan være med til at få børne- og ungdomslitteraturen ud til børnene – i Danmark og i resten af verden.

Af Birgitte Reindel,
formand for Selskabet for
Børnelitteratur, IBBY Danmark

Vibeke Stybe 1922-2021

Af Nina Christensen,
professor i børnelitteratur

FOTO: CENTER FOR BØRNLITTERATUR

På et foto fra Torben Weinreichs afskedsforelæsning i 2005 ser man Vibeke Stybe sidde klar i auditoriet. Blikket ud mod fotografen er fast, og med hånden på hagen er hun i en alder af 83 år tydeligvis klar til at lytte og lære mere om børnelitteratur. For Vibeke Stybe var det at beskæftige sig med børnelitteratur og børnelitteraturhistorie ikke et arbejde i traditionel forstand. Det var et livslangt engagement, der har sat sig talrige spor, som vil række langt ud over hendes levetid.

Uddannet bibliotekar etablerede og udviklede hun den store og vigtige samling af ny og ældre børnelitteratur på det daværende Statens Pædagogiske Studiesamling, som i dag er en del af Det Kongelige Bibliotek. Hun kendte alle dele af den, for hun havde indkøbt eller fået doneret meget store dele af den selv. År efter sin pensionering følte hun stadig en stærk tilknytning til samlingen og kunne i forhold til sjældne titler med tilfredshed tale om, at "vi har den".

Også internationalt var hendes engagement vidtrækkende, bl.a. i kraft af hendes formandskab for IBBY Danmark 1979-84 og hendes medlemskab af IRSCl, den internationale forening for børnelitteraturforskning, fra 1970-1990. Talrige bogudgivelser peger på hendes omfattende viden om og interesse i alle hjørner af børnelitteraturen. Hendes vigtige oversigtsværk *Fra Askepot til Anders And* (1962) skabte bl.a. et grundlag for at undersøge dansk børnelitteraturhistorie i international sammenhæng. *Fra billedark til billedbog* (1983) er grundbogen i dansk billedbogshistorie og i sig selv en smukt udstyret billedbog. År efter sin pensionering blev hun ved med at skrive og udgive fagbøger, hvori hun formidlede i en klar og tilgængelig form for alle interesserede.

Blikket på fotoet fra 2005 er fast og lidt myndigt. Men da jeg som ung forsker kom i kontakt med hende i slutningen af 1990'erne, var det et muntert og nysgerrigt blik, jeg mødte, ofte akkompagneret af en hjertelig, lidt rå latter, måske farvet af cerutrøg. Hendes glæde over, at der var blevet oprettet et Center for Børnelitteratur var udelt, og hun deltog i så mange af stedets faglige seminarer som muligt. Gik man i gang med et nyt forskningsprojekt, kunne hun komme forbi med en lille sjælden bog fra privatsamlingen, som hun mente kunne være nyttig. Hun var utrættelig i sin faglige nysgerrighed og generøs med sin viden. Det er vi mange, der er meget taknemmelige for.

Til minde om Louis Jensen

Af Tina Sakura, forfatter

Kære Louis

FOTO: THOMAS KNOOP

Jeg kender ikke præcist din nye adresse, men jeg prøver alligevel at skrive, måske når brevet frem, hvis jeg ligger det i et forårsbål. Man kan ikke vide det.

Jeg vil fortælle dig, at min søn hedder Louis, og jeg kan ikke huske, om jeg fik fortalt dig hvorfor. Men jeg har forsøgt at forklare ham, hvor heldig man er, hvis man møder en som dig.

Tak at du var her, Louis. Dine ord åbnede mine egne ord, pludselig var der noget der faldt på plads, dit sprog blev en nøgle. At man kunne skrive så hjerteåbent, skrive tingene levende. Jeg læste, og i læsningens nu åbnede sig glæde og stor forundring over billederne, der groede frem. Og rytmen, altid rytmen. Du mente, at enhver forfatter, som med en pistol mod tindingen blev bedt om at vælge, ville vælge rytmen, sproget, over plot. Jeg sendte nogle af mine bøger til dig, og hver gang tog du dig tid til at svare. Altid var der håb, altid var der opmuntring i de breve, kærlig hilsen din ven Louis. Jeg forstår først rigtigt nu, hvor meget det har betydet, at du var der. Den generøsitet. Den insisteren på at skrive fra hjertet, kun derfra kan man mærke ordene rigtigt. Tænk engang.

En allersidste gang var der et levende menneske. Mennesket havde øjne, der kunne se. Han så græsstråets sang, han så himlen, han så havet, men det allermest lysende, det var kærligheden! Hjerterne! De bankende hjerter! Han så, at det hele hang sammen, og det gjorde ham så glad, at han ikke kunne lade være at skrive om det, ordene de faldt lige som ned i ham og ud på papiret, og når folk læste ordene, kunne de mærke glæde i sig og tårer og latter, ja, ordene blev levende og gik omkring og sang ind i blodet. Det levende menneske blev mere og mere fuldt af taknemlighed, men til sidst kunne han ikke blive på Jorden mere, selvom han holdt så meget af den. En dag takkede han for foråret og altings store sang, og lige dér foldede vingerne sig ud og bar ham op. Nu ville han skrive med skyerne og håbede, at folk ville kigge op en gang i mellem og læse himmelskriften. Men var det ikke svært for det taknemlige menneske med vingerne at skrive på det nye sprog? Nej, det var det ikke, slet ikke. Han lo, for nu så han, at det var det samme sprog, han altid havde skrevet nede på Jorden.

Kærlig hilsen Tina og alle os, der mærkede din himmelskrift i hjertet